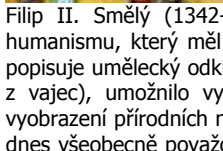

Víte, že české slovo „brajgl“ pochází z Belgie? – Váš průvodce belgickým malířstvím

„*Brajgl*“ - slovník cizích slov popisuje tento pojem jako „nepořádek, výtržnost, zmatek“. Jeho původ pochází z Bruselu: v Muzeu krásných umění (Musée d' Art Ancien, Place Royale 3) visí dílo vlámského malíře Pietera Bruegela staršího (1525-1569). Jeho zdánlivě chaotické obrazy výstižně zachycují venkovský život a scény plné humoru a mravného poučení. Čeština si z nich odvodila svůj pojem „brajgl“. Zveme vás na malou procházku po stopách belgického malířství.

Po stopách malířství v Belgii - Flandry jsou pokladnicí pro milovníky umění, patří v Evropě k regionům s největší koncentrací světoznámých uměleckých děl, významných muzeí a míst, kde působili proslulí umělci. Hledání skvostů malířství v Belgii začíná ve středověku a je úzce spjato s tzv. „vlámskou školou“. V době, kdy bylo evropské malířství ovládáno převážně církevními motivy, začali vlámské umělci malovat portréty, krajiny a zátiší plná života a jasného světla, výrazných barev, detailů v oblečení a nábytku. Za nimi stáli bohatí mecenáši z prosperujících vlámských měst (Gent, Bruggy, Antverpy, aj.).

Vlámská škola - Velký vliv na rozvoj nového malířství měli burgundští panovníci. Ve 14. století, tj. v době kdy v Čechách vládl Karel IV., vyženil Flandry velký mecenáš umění, burgundský vévoda

Filip II. Smělý (1342-1404, fr. Philippe le Hardi). S Filipem přišel do Flander nový myšlenkový směr humanismu, který měl velký vliv na vlámské umělce, tzv. „vlámské primitivy“ (výraz pochází z 19. století a popisuje umělecký odklon od gotiky). Používání nové techniky olejomalby, která nahradila tempery (vyráběné z vajec), umožnilo vytvořit trvanlivé obrazy na deskách a na plátně. Ve spojení se zájmem umělců o vyobrazení přírodních námětů v realistické perspektivě představují tyto změny zásadní obrát v malířství a jsou dnes všeobecně považovány za umělecký zázrak (vpravo: klanění beránku, detail Gentského oltáře od bratrů van Eyck, 1426-1432, sv. Bavo v Gentu).

První představitel tzv. „vlámských primitivů“ byl **Melchior Broederlam** (1355-1411). Působil na burgundském dvoře Filipa II. ve vlámských Yprech (Ypres/Ieper). Jediné jeho dochované práce jsou dvě křídla oltáře z let 1394-1399 (viz detail obrázu vlevo) v Musée des Beaux-Arts v Dijonu (hlavní město Burgundska). Představují jeden z nejlepších příkladů evropské gotiky, kombinují v sobě dekorativnost a dovedně zobrazení skutečnosti. Například postava sv. Josefa prchajícího do Egypta je zobrazena podle skutečného vesničana. Broederlamův vliv byl podstatný pro zakladatele tzv. „vlámské školy“, prvního velkého mistra olejomalby a portréta, cestovatele a diplomata **Jana van Eycka** (1385-1441, níže svatba Giovanni Arnolfiniho z roku 1434).

Mistr olejomalby Jan van Eyck - Život van Eycka a jeho bratra Huberta je úzce spjat s Filipem III. zvaným Dobrý (1396-1467, fr. Philippe le Bon). Za jeho vlády se dařilo nejen umělcům, ale i burgundské mocnářství se dále rozrůstalo a prosperovalo (českému králi Zikmundovi, oslabenému válkou s husity, Filip dokonce sebral rodinné léno, provincii Lucemburk). Jan van Eyck vstoupil v roce 1424 do služeb nového burgundského vévody a věrně mu sloužil jako malíř, diplomat a důvěrník. Jeho bratr **Hubert van Eyck** (1370-1426) je považován za jednoho z nejvýznamnějších portretistů všech dob, jeho portréty zachycují do té doby nevídaným způsobem projevy úzkosti, duševního stavu a stáří. Společně se svým bratrem Janem vytvořili monumentální Gentský oltář, skvost středověké deskové malby v katedrále sv. Bavona v Gentu. V této souvislosti je zajímavé zmínit i samotného zakladatele nizozemského deskového malířství **Roberta Campina** (1380-1444) z Tournai, původně anonymního Mistra z Flémalle. Je autorem jednoho z nejvýznamnějších obrazů 15. století (Klanění tří králů, Dijon).

Malířský fenomén Roger van der Weyden - Další představitel tzv. „vlámské školy“ a patrně nejlepší žák Roberta Campina je malíř **Roger van der Weyden** (1399-1464, vlevo portrét Filipa III. Dobrého z roku 1450), který podobně jako Jan van Eyck byl ranným mistrem pestré olejomalby, hry světla a stínů, vypracovaných detailů a perspektivy. Působil převážně v Bruselu (jako oficiální městský malíř), kde si změnil své původně francouzské jméno Rogier de la Pasture do nizozemštiny, což poukazuje na skutečnost, že v 15. století francouzština ještě nebyla dominantním jazykem města. Na rozdíl od van Eycka preferoval náboženské motivy, v jeho obrazech jsou typické tmavomodré a světlíčervené barvy, jeho styl se vyznačuje důrazem na dramatickosti a postavy prožívající silné emoce. Van der Weyden strávil deset let v Itálii (1440-1450, tj. ca 60 let před vznikem obrazu Mona Lisa od Leonarda da Vinci) a ovlivnil tamní umělce svou technikou olejomalby (jeho slavný obraz svaté rodiny visí v galerii Uffizi ve Florencii). Jako jeho nejvýznamnější pokračovatelé jsou považováni **Dieric Bouts** (1415-75), který působil převážně v Lovani (jako oficiální malíř města) a **Hans Memling** (1435-1494), původem z Německa, který žil a pracoval v Bruggách. Memling je považován za posledního představitel „vlámských primitivů“. Po jeho smrti zaujal jeho místo **Gérard David** (1460-1523), jehož odchod do Antverp v roce 1515 je dokladem definitivního hospodářského úpadku v Bruggách.

Rozpad burgundského vévodství a nástup renesance - Po smrti Filipova syna Karla Smělého v roce 1477 padlo území dnešní Belgie pod nadvládu Habsburků. Antverpy nahradily Bruggy jako hlavní umělecká metropole. V malířství dominoval vedle vlámského proudu také italský vliv renesance, například u **Quentina Metsijse** (1466-1530) a **Jana Gossaerta** (1478-1533). Malířství se od 16. stol. začalo dělit na vlámské a holandské, do té doby se nerozlišovalo mezi dnešním územím Belgie a Nizozemí. Významný holandský malíř, který ovlivnil vlámský styl, byl **Hieronymus Bosch** (1450-1516, viz obraz zahrady pozemských rozkoší z roku 1500). Jeho obrazy jsou plné hrůzostrašných netvorů a děsivých nočních můr – představují ilustrace tehdy oblíbených bájí a povídek.

Dynastie Brueghelů - Na odkaz H. Bosche navázali nejvýznamnější představitelé vlámského malířství 16. a 17. století - členové rodiny Brueghel. Největší z nich, **Pieter Bruegel st.** (zvaný Selský, 1525-1569) navázal na Bosche nejen tematicky, ale i způsobem své malby. Jeho záliba v symbolice a osobitý způsob malířského projevu (například při vyobrazení svérázných vesnických osobností) po staletí zaměstnávají kunsthistoriky. Jeho dva synové **Pieter Brueghel ml.** (zv. Pekelný, 1564-1638) a **Jan Brueghel st.** (zv. Sametový, 1568-1625) následovali otce v malířském řemeslu (a přidali do jména písmenko "h"). Pieter s úspěchem kopíroval některé otcovy práce a zaměřil se na náboženské motivy a vyobrazení pekla, Jan naopak vynikal především vyobrazením u měšťanů tehdy velmi oblíbených květin na sametovém podkladu. Jeho syn **Jan Brueghel ml.** (1601-1678) se stal dvorním malířem v Bruselu a talentovaným specialistou na obrazy krajiny. (vlevo: věž babylonská od Pietera Bruegela st. z roku 1563)

Antverpy a Pieter Paul Rubens - V druhé polovině 16. století zuřil proti nadvládě španělských Habsburků urputný osvobozenec boj, v jehož důsledku se v roce 1609 oddělily severní (protestantské) nizozemské provincie od katolických Flander (které zůstaly pod španělskou nadvládou). Pod vlivem španělského dvora, aristokracie a katolické církve vznikl nový směr barokního umění. V jeho čele stál v Antverpách **Pieter Paul Rubens** (1577-1640, vlevo: autoportrét z období 1628-30), který svým stylem ovlivnil malířství 17. století po celé Evropě. Rubens byl nejen dvorním malířem (o jeho vyjimečném postavení svědčí, že měl zvláštní povolení sídlit v Antverpách namísto u dvora v Bruselu), ale i diplomatem a cestovatelem. Zanechal po sobě rozsáhlé dílo (přes 2000 obrazů), kromě jeho obrazů krajiny a bájných příběhů ho proslavily především obrazy žen bujných tvarů. Rubens byl ve své době tak populární (a komerčně úspěšný), že řadu jeho obrazů přeměnili vlámská tkalci do velkoplošných tapisérií. Žákem a pomocníkem v Rubensově dílně byl **Antoon (Anthony) van Dyck** (1599-1641, autoportrét se slunečnicí z roku 1632), který kromě v Antverpách působil i u anglického krále Karla I. v Londýně. Podstatně ovlivnil anglické malířství, namaloval mnoho portrétů významných evropských šlechticů a je považován za zakladatele školy anglického portrétu. Dalším významným Rubensovým spolupracovníkem byl **Jacob Jordaens** (1593-1678), vynikající osobitým uměleckým stylem zaměřeným na každodenní život vlámského venkova. Za vlády českého krále Rudolfa II. (1552-1612) působila řada vlámských malířů i v Praze, například **Roelant Savery** (1576-1639), **Paulus van Vianen** (1550-1613) a **Bartholomeus Spranger** (1546-1611), který v Praze i zemřel (viz obraz Hermes a Aténa ze sbírek Pražského hradu, 1585).

Nové proudy 19. a 20. století - Vliv Rubense zaměstnával belgické malíře ještě hluboko do 18. století. Nové impulsy obdrželo belgické malířství teprve v počátku 19. století, kdy v roce 1816 (tj. po prohrané bitvě u Waterloo) uprchl do Bruselu jeden z hlavních představitelů neoklasicismu, Napoleonův oficiální malíř **Jacques-Louis David** (1748-1825). Svým působením ovlivnil celou generaci belgických malířů.

Antoine Wiertz (1806-1865) působil v Bruselu a vynikal nevšedními obrazy kostlivců, pekla a prokletí. Sbírkou jeho kontroverzních obrazů, soch a náčrtů jsou dnes bezplatně přístupné v muzeu, které se nachází v jeho bruselském domě u Evropského parlamentu (Rue Vautier 62). Obraz „Dvě mladé dívky“ z roku 1847 je z této sbírky.

Constantin Meunier (1831-1905) rovněž působil v Bruselu. Patří k průkopníkům průmyslových motivů, jeho malířské a sochařské dílo odráží dělnické scény a pohledy na průmyslovou krajinu Henegavska, rozervanou v 19. století těžbou uhlí. Jeho dílo je dnes přístupné v muzeu umístěném v jeho domě v městské části Ixelles (obraz vpravo je ze sbírek Muzea krásných umění z Charleroi).

Fernand Khnopff (1858-1921) byl silně ovlivněn Gustavem Klimtem a patří k prvním belgickým představitelům symbolismu.

James Ensor (1860-1949) je patrně nejznámější belgický malíř druhé poloviny 19. století. Je často považován za raného představitele expresionismu. Pro jeho dílo je typický výskyt barevných kompozic, ale také kostlivců, kteří připomínají odkaz Hieronyma Bosche. (Belgická známka z roku 1978)

20. století přineslo do belgického malířství pod vlivem francouzských umělců jako Henri Matisse a Henri Déraina dočasně nový směr pod názvem fauvismus (od pojmu *fauve* "divoká zvěř", v českém prostředí se prosadil příbuzný expresionismus). Jeho představitel **Rik Wouter** (1882-1916) se vyznačoval prosluněnými obrazy krajiny ve stylu Paula Cezanna.

Pevně zakotven je od poloviny 20. let v belgickém malířství surrealismus, kterému vtiskl od počátku svůj rukopis **René Magritte** (1898-1967, viz obrazy „The Son of Man“ 1964 a „Ceci n'est pas une pipe“ 1928-29). Fantasmagorické vlivy starých mistrů Pietera Breugela st. a Hieronyma Bosche nelze v belgické surrealistické tvorbě zapřít, podobně jako hrůzostrašné zážitky vojáků ze zákopů v první světové válce.

Paul Delvaux (1897-1989) se proslavil malbami interiérů, jeho dílo je možné navštívit v muzeu v přímořském městečku Koksijde. Druhá polovina 20. století se vyznačuje propojením sochařství a malířství v jeden proud tzv. plastického umění, jehož hlavní představitelé jsou **Marcel Broodthaers** (1924-1976) a **Panamarenko** (*1940).

Nejvýznamnější muzea:

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen
 Rubenshuis Antwerpen
 Musée Royal des Beaux-Arts Bruxelles
 Musée Wiertz Brusel
 Groeninghe Museum Brugge
 Memling Museum Brugge
 Museum van heendendagse Kunst Brugge, Antwerpen

